pore præſenti videntur legiſſe Baſilius ac Theodoretus, *ἐντείνει*: in quo tempore vertiſſe miror, qui editionem Latinam fecit ex editione LXX. correcta, ubi eſt futurum, nam futurum lego in ea, quæ Baſileæ excuſa eſt, anno 1526. per Andream Cratandrum: Hebræum verbum ידרך *jidroch*, quod corruptè legitur apud Richardum Cenomanum ידוך *jidoch*, eſt futuri temporis, quod aliqui non malè imperativum exprimunt. Pro, *infirmentur* Hieronymus vertit *contererentur*. Alii *excidantur*, *confringantur*, *&c.*

Senſus loci primus.

Senſus autem primus eſt, ut de quocumque adverſario ſuo loquatur David, dicatq; quamvis intendat ac dirigat arcum contra ſe, nihil effecturum, ſed quod alibi dicitur *a*; *ſagitta parvulorum futuras plagas eorum*; ita ut prius frangetur arcus ſagittæque & ſagittantes delaſſentur atque debilitentur, quàm lædere poſſint. Sic Vatablus, Arias, Gagnejus, Crucius, Bredembachius, Folengius, Herus, Cajetanus; nec diſplicet Genebrardo & Agellio. Eodem ſpectat, quod etiam Lyranus ait, obſtinatum in ſuo malo tendere ſemper arcum ſuæ malitiæ ad nocendum aliis, quamdiu poteſt vivere.

a Pſ. 63. 8.

Secundus.

Secundus, de Deo, qui arcum tamdiu intentum teneat & ejaculetur ſagittas, donec infirmentur improbi, hoc eſt, correcti convertantur, ut Paulus in via dejectus *b*, poſteaque profitens *potentem eſſe ſe quum infirmaretur* c. Tradit hunc Auguſtinus ſenſum, & Latinorum plerique imitatores ipſius.

b Act. 9. 4.
c 2. Cor. 12. 2.

Tertius.

Tertius Hilarii & Græcorum enarratorum, de Deo etiam exponentium, ſed in deteriorem partem, ut nempe non deſinat ab improborum animadverſione, donec eos tempore ſuo confodiat & perdat, & huc tendere priorem quoque, ac ſequentes ſimilitudines; nec de præſenti tantum vita, verùm etiam de pœnis æternis ſermonem eſſe. Placet item Valentiæ, qui de Judæis propriè accipit, & Lyrano, Janſenio, Genebrardo, Agellio, Richardo Cenomano. Idem erit ſi exponas cum Placido Parmenſe, Deum ſimiliter ita vires adverſariorum confracturum, effecturumque, ut ſint irriti conatus perſequentium, ut ſolent quum nimis arcus tenditur, ſagittæ infirmari, deficere, concidere. Favet paraphraſis Chaldæa, *intendit ſagittas ſuas propter eos, vel mortifera, & ipſi abſcindentur*. Apollinarius quoque.

> τόξον ἄναξ τανύσειεν ἕως ἀτισι δαμῶσι:
> *Arcum rex tendat, donec morbis deficiant.*

Quartus.

Quarto Nyſſenus *d* de diabolo accipit, qui animas telis infeſtet, igneaq; *e* tela peccati contra humanum genus dirigat, nec prius abſiſtat à nobis impetendis, quàm vires noſtras enervet. Poſſunt hi commodi ſenſus omnes amplificari; non libet immorari; litteraliores primus, tertiuſque. De formula iſta tùm ad litteram, tùm myſticè, quia intendi arcus dicitur, dixi Pſalmo 7. *f*.

d Tract. 2. in Pſ. c. 5.
e Eph. 6. 1.
f verſ. 13.

Verſ. 9.) Sicut cera, quæ fluit, auferentur, ſupercecidit ignis, & non viderunt Solem.

Senſus loci.

TErtia ſimilitudo ex cera, quæ igni admota, aut acutis Solis radiis expoſita, aut igne de cœlo ruente percuſſa ſtatim fluit, liqueſcitque, ut ita etiam hoſtes hinc ſubitò auferantur; & hoc quidem, quoniam ſuper eos ultionis divinæ ignis irruet, ac torrente iræ divinæ ſole amburentur; & ſic mœrore confecti Solem amplius iſtum corporalem non videant, multoque minus ſpiritualem ſemper lucentem cum beatis, ſi perſiſtant nimirum in perverſo animi propoſito; ſed in æternæ mortis infernique tenebras detrudantur.

Myſticus ſenſus.

Tritus eſt ille Auguſtini, & aliorum Latinorum, ſed ſine dubio myſticus ſenſus, de ardore malarum concupiſcentiarum, quæ aliorum ſint pœnæ peccatorum, (quod Magiſter quoque ſententiarum *g* ex eodem elicit Auguſtino) præſertim ſuperbiæ, propter quam traduntur quidam *in paſſiones ignominiæ h*, & *obſcuratur inſipiens cor eorum i*: *Ignem* vocat Auguſtinus non ſuperbiæ tantum, ſed concupiſcentię ac iracundię, & ſimiles flammas, quæ faciunt, ne *juſtitiæ lumen luceat, Sol ve intelligentiæ oriatur k*; aut quum nulli non luceat & oriatur, quod in ſe eſt, ab iis non cernatur, quos flammæ tales

g 2. d. 36.
h Rom. 1. 26.
i Rom. 1. 21.
k Sap. 5. 6.

A cæcaverunt. De hæreticis affirmat Bredembachius; longam admodum hìc de iiſdem digreſſionem facit; nec dubitat relatam victoriam à Carolo V. in Germania anno 1547. Aprilis die 24. cum horrenda, quæ tunc extitit, cœli facie, caballiſtico quodam modo in elementis litterarum præſentis verſus demonſtrare. Laudari pium ſtudium fortaſſis; ſed quod utilius in re ſolidiore poneretur. Ad Judæos à Romanis deletos propter injurias illatas Chriſto Cyrillus Alexandrinus *l*; hunc locum applicat: quemadmodum & Micheæ *m* verba & *valles ſcindentur ſicut cera à facie ignis*, *τακήσονται*, *tabeſcent*.

Ad hæreticos applicatio.
l in Michæ. 1. n. 5.
m Cap. 1. 4.

Sicut cera, quæ fluit, auferentur.) Hieronymus *quaſi vermis tabefactus pertranſeant*. Chaldaicè, *ſicut reptile limax, qui madefacit viam ſuam*: vel, *ſicut limax tabefactus, qui conſumitur in itinere ſuo*. Alii, *ſicut limax*, ſeu *cochlea quæ liqueſcit, abeat*, nempe (quilibet eorum) *vel tamquam unda maris, impetus aquæ, alveus, quem fluctus corroſerunt, liquefactus ambulet*. Aquila ὁμοῖ ὡς ἔντερον, *ſimiliter ac vermis terra*, ſeu *inteſtinum & lumbricus*, ſed non hìc ſiſtit ſenſus τακὲν πορεύεται ἔκτρωμα γυναικὸς, *liquefactum*, ſeu *tabefactum & conſumtum vadit abortivum mulieris*. Symmachus ὥσπερεὶ χόριον διαλυθὲν διαφωνεῖ: *ſicut ſecunda membrana diſſoluta diſſonat* B ideſt, deficit. vel διαβαίνει *tranſit*: oritur adeo varia verſio ex שבלול *ſciabbelul*. Hanc vocem alibi quàm hìc non reperias; ſed *pro unda, fluctu, alveo*: vel pro *ſpica* alia uſurpatur, nempe שבלת *ſcibboleth*, unde Cybelem, quæ & Ceres ac Rhea, frugum deam dictam volunt. Quare neſcio ubi Agellius repererit שחל *ſcevel* pro *ſpica nardi*: nec apud Paraphraſtem Caldæum in Exodo *n*, pro *onycha*, lego dictum nomen, ſed טופרא *tuphera*: & idcircò fruſtra fortaſſis laborat in docendo qua ratione congruat *onycha* propoſito ſimul cum *nardi ſpica*; qua ſcilicet Auctore Dioſcoride *o*, *onyx* ſit conchylii teſta teſtis purpurarum ſimilis, quod in Indiæ nardiferis paludibus reperiatur, & nardo paſcatur, colligatur verò ſiccatis æſtu paludibus; atque cenſeatur inter aromata: habeat poſtremo cum nardo qua paſcitur, cum limace, aut lumbrico, nonnullam affinitatem. Idem poſt Richardum Cenomanum, Bredembachium, Genebrardum, poſtque iſtos Gretſerus *p* noſter, monet, noſtros Interpretes voluiſſe clariore C rem ſimilitudine declarare, quod alia ex limace, verme, &c. non ſatis eſſet percepta.

Cybele unde dicta.
n Cap. 30. 34.
Onyx quid ſit.
o Lib. 2. c. 8.
p Tom. 1. de ſenſ. pro Bellarm. l. 3. c. 13. loc. 17.
Auctoris ſententia.

Sed quis ſcit an *ceram* quoque vox eadem Hebræa Interpretum LXX. tempore, ut interdum polyſema vox aliqua eſt, ſignificaret? extabeſcentia certè illa limacis vermiſve adrepentis ac tabis veſtigia in ſolo relinquentis, non eſt adeo ignota: & multo ignotiores alias comparationes Interpretes ſidem pluribus locis expreſſerunt ex Hebræo textu, Quamquam placeret magis *limacem* retinendo interpretari cum Cajetano de illa, ut liquida & nuda eſt, quoniam videtur ad Solem liqueſcere, quatenus ejus impatiens eſt; nec quum, quod verba ſequentia indicant, videre poteſt; quemadmodum nec abortivum, ex quo etiam ſimilitudinem hìc paullò poſt poni alii volunt: ut ſimili quadam ratione Saul perſequendo Davidem, quaſi parere niteretur, illius mortem abortiviſſe: & innocentis oratione Davidis, veluti ſolari lumine illuſtratus, colliquefactus D animo cenſeatur. Poſſet quoque vis comparationis in eo eſſe, ut limax ſuo vivens ſucco, & incluſa ita teſta, ne percuſſa quidem Solis radiis exerere ad intuendum oculos velit: ſed capta tandem ollæ ad coquendum immittatur, nulloque tunc negotio ex eadem teſta; cui tam tenaciter hærebat, extrahatur.

Vis comparationis.

Quod tropologicè quadrat in hominem terræ affixum, nec divinum curantem lumen. *Albertus q Magnus* refert, limacem ſale ſuper eum projecto totum liqueſcere ferè, & in aquam viſcoſam converti. Verum colliquefactio ceræ quam Interpretes reddunt, ejuſdem Saulis aliorumque denotat, ut initio docui, perſecutorum interitum: lege Auguſtini ſermonem 109. de tempore. Ceram illam opiſices exponunt Solis radiis, quam ſperant inde contrahere colorem album poſſe; minus probam injiciunt ollæ colliquandam. Ad eumdem modum electos Deus radiis nunc blandis doctrinæ, miraculorum, inſpirationis gratiæ, *dealbat ſuper nivem r*; nunc acrioribus tribulationum tentationumque magis ac magis

Tropologica applicatio. Lymax ſale ſuper eum projecto totus ſe liqueſit.
q Lib. de piſcibus & aquat. cap. de cochlea terreſt.
Cera radiis ſolis expoſita ut colorem album contrahat.
r Pſ. 50. 9.

gis purificat; ſed reprobos in ardentem trudit inferni ollam, artis urendos perpetuis flammis. Imprecans Job * ſupplicium improbis graviſſimum, optat ut *ad nimium calorem tranſeat ad aquas nivium*; harum namque veluti ſupplicium æſtus eſt, quo ſtatim liquefiunt, nullum candoris frigoriſve priſtini veſtigium relinquentes, ſed abſumtæ abſorptæque cum incredibili quadam aviditate ab arida & ſitibunda terra.

* Cap. 24. 19.

Arnobius in meliorem partem accipit liquefactionem ceræ: ut quemadmodum liquefacta ad naturam ſuam revertitur, & in ſtatu ſuo iterum redintegratur, ita Dominus affligi peccatores velit, ut ad ſtatum priſtinum revertantur. Michael Ayguanus in cera bonas qualitates ſpectans, vult deſignari juſtos electoſque per humilitatem divini amoris igne facilè liqueſcentes & ad *vocem dilecti* a, & *cor* habentes, quod *liqueſcat in medio* b, paratum ad omnem Dei voluntatem: omnibus quaſi liquoribus inferiorum rerum ſupernatantibus: caſtitatem apum, quarum opus cera, ſectantes: lumen ſpirituale foventes: proximum, ab aqua, i. e. ab injuriis omnibus, defendentes: ejuſdem arcana veluti obſignantes; lumen ei ſalutaris doctrinæ ſuppeditantes. Hos Deus per humilitatem, inquit, de ſtatu ſuperbiæ; per caſtitatem, de ſtatu immunditiæ; per charitatem, de ſtatu avaritiæ, quæ ſunt *ſuperbia vitæ*, *concupiſcentia carnis*, *concupiſcentia oculorum* c, aufert ac transfert efficaci ſuæ gratiæ igne:

Liquefactionis ceræ in bonam partem acceptio.
a Cantic. 5. 4.
b Pſ. 21. 15.
c 1. Joh. 2. 16.

Supercecidit ignis, & non viderunt Solem.) Hieronymus, *quaſi abortivum mulieris, quod non vidit Solem*. Alii eodem pacto, ſeu jungendo iſtam cum priore de limace, quam ponunt comparationem, ſeu de verme, *quæ non viderunt Solem*. Quidam vermi aut limaci tribuunt liquefieri in via ſua, vel tabeſcere: abortivo ut non videat Solem; nonnulli vertunt, ſupplendo conjungentem particulam, nec non comparantem, *& ſicut talpa, quæ non viderunt Solem*: nempe nec iſta, nec limax, vermiſque. Paraphraſtes, *ſicut abortivum & talpa cæca, quæ non vident Solem*. Aquila, conficiens cum præcedentibus integrum membrum, ὁμοίως γῆς ἔντερον, τακὲν πορεύεται ἔκτρωμα γυναικὸς οὐ μὴ θεάσωνται ἥλιον *ſimiliter ac vermis terræ liquefactum vadit abortivum mulieris; non videbunt Solem*: videlicet, hoſtes privabuntur aſpectu Solis & vita, ſicut abortivo videre non licet Solem: quod eſt ſimile vermi terræ, quia eſt liquida quædam ac indigeſta, ut ille, materia. Theodotio, conveniens in priore comparatione de cera, iſtam de abortivo mulieris quod non videt Solem, exprimit, ὥσει κηρὸς τακεὶς ἀνταναιρεθήσεται, ὡς ἔκτρωμα γυναικὸς οὐκ εἶδεν ἥλιον: *ſicut cera liquefacta auferetur: tamquam abortivum mulieris non vidit Solem*. Symmachus conſtat ex priore ac præſente membro comparationem circa eamdem materiam fœtus, ὥσπερεὶ χόριον διαλυθὲν διαφωνεῖ, aut, διαβαίνει, ἢ ἔκτρωμα γυναικὸς, ἵνα μὴ ἴδωσιν ἥλιον: *ſicut ſecunda membrana*, (quæ & *ſecundina*) *diſſoluta diſſonat*, ideſt, *deficit*, aut *pertranſit*, *vel abortivum mulieris, ut non videant Solem*.

De vi ſimilitudinum *limitatis* aut *vermis & abortivi* dictum antea ſatis, prout Sauli ſociiſque conveniunt. Ea quæ ſumitur ex *abortivo* iiſve, qui concepti non vident lucem, Job *d*, etiam uſus eſt; præterea Paulus *e*, appellans ſeipſum *abortivum*, quod, ut Anſelmo *f* placet, vocatus non viderit lumen *g*, utpote quodammodo natus ante tempus, ſemimortuus, cæcuſque, quum ceteri Apoſtoli ad primam vocationem oculis apertis Chriſtum ſint ſecuti; ut in Commentario Actuum docui *h*. *Talpæ* ſimilitudo etiam congruit, quatenus non viderunt Davidem, quando in ſpelunca pervenit ad Saulem bis, & occidere potuit. Parœmialiter κοχλίου βίος, *cochleæ vita*, de illis dicitur, qui à luce forenſi ac negotiis ſemoti ſunt: & τυφλότερος ἀσπάλακος *cæcior talpa* vocatur, qui ſupra modum cæcutit, meminique judicat. Meminit Nyſſenus *i* tacito nomine, verſionis quam dixi eſſe Aquilæ, licèt cum ſingulari verbo, ἔκτρωμα γυναικὸς οὐχ ὄψεται τὸν ἥλιον, *abortus mulieris non videbit Solem*: docet autem hoc reſpondere dictis initio *k*: *Alienati ſunt peccatores à vulva, erraverunt ab utero*: ſignificari naturæ imperfectionem & abortum per malitiam, & per exciſionem à matrice gratiæ, ita ut ſibi ipſis peccatores ignis effecti ſint, ob carnale, & materiæ immerſum vitæ inſtitutum: ac idcirco ad Solem oculos non levaverint. Si ex Hebræis ut modò ſunt puncta mutentur, afficietur ſententia quam reddiderunt LXX. Leguntur ſic Hebræa

d Cap. 3. 16.
e 1. Cor. 15. 8.
f Ibidem.
g Act. 9. 3. c. 22. 6.
h Cap. 9. 3.
Cochleæ vita, parœmia. Cæcior talpa item.
i Tract. 2. in Pſ. c. 15.
k verſ. 5. 4.

A נפל אשת בל חזו שמש *nephel eſceth bal chazu ſcemes*. Pro נפל *nephel* quod *abortivum* ſignificat & fœtum ejectum, quique ante tempus excidit ex matris utero mortuus: ſi legatur נפל *naphal*, erit verbum ſignificans *cecidit*, nomen אשת *eſceth*, quod valet *mulierem*. Genebrardus Poeticè ac Syriacè hìc uſurpari vult pro אש *es*, quæ eſt *flamma ignisque*: unde Ἑστία & *Veſta*. Tam id poteſt credi, quàm quod alii affirmant de talpa; quæ non Hebraicè, ſed Chaldaicè appellatur, אשותא *aſſcintha* non ſolum hìc, ſed etiam in Levitico *l*. Quis etiam ſcit an primum ſimpliciter ſit ſcriptum אש *es*, ut videtur Richardo Cenomano? an expletivè, ut non raro fit, additum eſt ת, ut ſit אשה *eſciah*? an etiam Hebraicè *ignem* ſignificat, אשת *eſceth*? Hoc ultimum non ita auſim aſſeverare; quamvis reperiam in Jeremia *m*, מאשתם *meeſtham*, quod φυσητὴρ, & *conflatorium* redditur; ſed ab aliis, *ab igne perfecto*; qui tamen volunt eſſe duas voces, etiamſi legatur ut una.

Ἑστία & Veſta unde dicta.
l Cap. 11. 30.
m Cap. 6. 29.

Porro verſionis noſtræ ſenſum jam dixi eſſe, quòd *quum ignis cecidit ſuper improbos* ἔπεσε πῦρ ἐπ᾽ αὐτοὺς, *ſuper eos*, ut extat in Bibliis Complutenſibus, Regiis, B aliiſque, & apud Euthymium ac Apollinarium; in Pſalterio Romano & apud Caſſiodorum, *ſuper eos cecidit ignis*: in Pſalterio Gallicano & apud Arnobium, *cecidit ignis ſuper eos*, (apud Theodoretum, quem ita legiſſe collector ſcholiorum in Biblia Sixtina ſcribit, non invenio, in Nicephoro per errorem legi puto ὕδωρ *aquam* pro πῦρ,) igni altè demiſſo abſumtos peccatores, ut cera ſolet, nequiviſſe amplius frui uſura ſolaris lucis cum reliquis viventibus: contabuiſſe ad ſimilitudinem liquefactæ ceræ, atque ardenti flamma ultionis divinæ conflagrantes periiſſe, & perpetuis damnatos tenebris fuiſſe:

Lectionis ſenſus iteratus.

> Κηρῷ τηκομένῳ, ait Apollinarius, ἴκελοι τήκοιντο κακοῖσιν:
> Ἠελίου λελάθοντο πυρὸς προμολόντος ἐπ᾽ αὐτούς;
> *Ceræ liqueſcenti ſimiles tabeſcant malis:*
> *Solis obliti ſunt igne procedente ſuper ipſos.*

n Cap. 3. 16.
o Cap. 6. 4. 5.
p Virg. 4. Georg.
q 12. Æneid.
Solis oblivisci & Solem non videre pro mori.
Natus homo ad videndū Solem.
Cur φῶς appellatus.
t 1. Æneid.
u 2. Æneid.
* 8. Æneid.
x 4. Æneid.
y Ibid.
z Ovid. 1. metamorph.
a Virg. 4. & 11. Æneid.

C *Solis oblivisci* & *Solem non videre* idem eſt quod mori: ita ut quod Philoſophus ille dixit, natus videatur homo ad videndum Solem ejuſque lucem; & ideo forſan appellatus quoque φῶς nomine *lucem* ſignificante: ſitque cognatio etiam apud Hebræos inter איש *is* nomen viri, & אש *es*, qui eſt *ignis*: tametſi alii derivent illud à יש *ies* eſſe, quod muliere prior fuerit & omnium entium in ſe gradus contineat. Job *n*, *non videre lucem*, & Eccleſiaſtes *o*, *non videre Solem, pergere ad tenebras, oblivione tradi*, circumloquuntur pro eo quod eſt mori: ſic Poetæ vocant *p corpora & ſimulacra luce carentem*, *ſpoliata lumina* q, *condentem* r *natantia lumina ſomnum*: *caſſos* ſ *lumine*; dicunt quod *lux* * *alma recedit*, *lumina* y *quis morte reſignat*; *lucemque relinquit* z, & *invaſam abrumpit ac finit* a: *it fugitque ſub umbras* b: quod eſt *oculis lux noviſſima* c: *omnes una manet nox* d: *tenebris nigreſcunt omnia circum* e: *oculos* habent, qui moriuntur *ſub nocte* D *natantes atra* f: *permenſo defunguntur tempore lucis* g, *obeunt decurſo lumine vitæ* h: *dulcia linquunt labentis lumina vitæ* i: *projiciunt diem*, *nec jam amplius æthere veſcuntur* k. Fingunt etiam Deam eſſe mortem Noctis filiam ac Erebi, unà cum Somno *l*.

Variæ circumlocutiones pro eo quod eſt mori.
b Ovid. 1. metam.
c Hora. 2. car. Ode 36.
d Virg. 11 Æneid.
e Ovid. 5. metam.
f Tibull. l. 3.
g Lucr. l. 4.
h idem l. 5.
i Sta. 2. Thib.
k Heſiod. & Pauſan. Eliacis & alii.
l Job. 31. 12.
m Job. 15. 34.
Mors, Dea, Noctis filia & Erebi.

Tropologiam innui antea de libidinis & cupiditatis igne. *Ignis iſte uſque ad conſummationem devorans* m, & eorum *tabernacula, qui libenter munera accipiunt* n: facit ne *Sol intelligentiæ* illuceſcat *o*, & ut *oculos declinent ne videant cœlum*, & velut *p calidiora ſtercora* excæcat *q*, & tamquam pelvis candens officit objecta uriæ oculis. B. Thomas *r* mentis cæcitatem oppoſitam dono intellectus docet eſſe, quum quis mentem abſtrahit à ſpiritualibus veritatibus, quarum conſideratio retrahit à peccatis, ſive id faciat directe, *nolens intelligere, ut benè agat* ſ, ſive indirectè, quum variis voluptatibus vacat, ſicque præſentem locum intelligi poſſe de ſupercadente igne concupiſcentiæ & luxuriæ, propter quem divinarum Sol luxque rerum non cernatur, & unde mentis cæcitatem oriri ſcribit Gregorius *t*; immo nec quæ ſole ipſo clariora ſunt, moralia principia percipiantur: *Non habitat ſapientia in corpore ſubdito peccatis* u, & animi puritatem plurimi referre ad intelligentiam rerum divinarum Chriſtus docuit *x*: Denique Antonius *y* ac Theodorus *ſ*,

Tropologia de libidinis & cupiditatis igne.
n Sap. 16.
o Dan. 13. 9.
p Tob. 2. 11.
q 2. 2. q. 15. a. 1.
r Pſ. 35. 4.
ſ 31. moral. c. 31. vol. 17.
Mentis cæcitas oppoſita dono intellectus quæ ſit.
t Sap. 1. 4.
u Matt. 5. 8.
x apud Nicephorus l. 8.
y apud Caſſia. 5. inſt. 33. 34.

a Ep 8. ad Demophilum. b Vert.4.Æn. c Catull. in epithala. Animi puritatem ad intelligentiam rerum divinarum plurimum referre, Chriſti ore pronuntiatum. Turpis amoris nomina. Cupido facibus armatus. d Lib.16 Homo ab amore non eſt ignitus, ſed ipſe ignis. Graviſſima pœna cecitas mentis. e Jerem.15.18 f Job.5.14. g Eſa.59.10 h Johan.9.6 Cæcos oculos cur luto curat Chriſtus. Candenti ferro facultas videndi nonnullis adempta. Cæcitatem mentis, quæ inducant. i Deut.15.9. Eccleſ.20.31 k 1. Æneid. Cupido cæcus pictus. Ignis figurata notio pro tribulatione. Tropologia. l Eſa.28.19 m Apoc.16.9. n 9. Moral. c.89 vol.46. o Mat 12.13. p verſ.7.

lorus Abbas a & exemplo Carpi Dionyſius b, *ignem cæcum c flammam ve penitam* d profani appellitant, nec non *faces*, *tadas*, ſi quid eſt aliud ejuſmodi, turpem amorem, vel immoderatum; qui, quod, æternus non facit ignis, ut apud Xenophontem Cyrus dixit, etiam longe diſtantes incendat. Denique cupidinem facibus armant: & Portium Licinium Pierius e dixiſſe memorat, hominem ab amore non eſſe ignitum, ſed ipſum ignem. Graviſſima pœna cæcitas mentis.

Si quis futurum faciens, ait hoc loco Auguſtinus, ſtatim oculum perdidiſſet, omnes dicerent Deum præſentem vindicaſſe. Oculum cordis amiſit, & ei pepercisse putatur Deus? *Occidit Sol* talibus *cum eſt adhuc in meridie* f, & in hac *palpant incurruntque tenebras per diem* g, & *impingunt meridie quaſi in tenebris* h.

Poſſet hic, *& non viderunt Solem*, particula, *&*, poni pro *quia*: ut quia non viderunt Solem culpa ſua, ignis cadat ſuper eos, & ſic ſint ſibi mutuæ cauſſæ ignorantia voluntaria, concupiſcentia: & hæc illius. Cæcos oculos curat Chriſtus luto i, quia mundi lumen eoſdem excæcat, ut nonnumquam nonnullis candenti B ferro facultas adimitur videndi, quod factitatum ab Imperatoribus Græcis hiſtoriæ produnt: &, ut dixi, res proſperæ ac lætæ inducunt cæcitatem mentis, ut etiam munera donaque k, & Virgilius l de quodam cecinit quod eſſet *auri cæcus amore*: Cupidinemque pingi cæcum conſtat.

Alia notio *ignis* figurata pro tribulatione, Scripturis familiaris eſt. Secundum iſtam alia tropologia eſſet, peccatorum nonnullorum pervicaciam tantam eſſe, ut nec iis *det intellectum vexatio* m, ſed blaſphement Deum cœli præ doloribus & vulneribus ſuis, & non agant pœnitentiam ex operibus ſuis, ut *dent gloriam Deo* n. Placet Rickelio. Tertio, ſuper reprobos ignem gehennæ cadere, ita ut non videant Solem, ideſt, lucem, Gregorius o, interpretatur: & idcirco ibi eſſe *tenebras exteriores*, quamvis idem ſimul exponat de privatione veri luminis, ac de interna cæcitate cordis non videntis Deum. Pſalmo 28.* egi de igne Inferni, quo pacto urat, non luceat, ſicque vox Domini dicatur, *intercedere flammam ignis*, ut ibi Baſilius explicat.

Verſ. 10.) Priuſquam intelligerent ſpinæ veſtræ rhamnum, ſicut viventes ſic in ira abſorbet eos.

Senſus loci.

QUarta ſimilitudo declarat immatura impios morte perituros priuſquam improbitas longiùs excreſcat. Utitur autem proſopopæja ad ſpinas ipſas loco hominum. Senſus autem eſt: Antequam ò impii iniquitates veſtræ velut ſpinæ tenujores, evadant in ſpinas majores durioreſque, & quaſi in rhamnum, & priuſquam quod animo concepiſtis malum, deducatur in effectum, ac ſua quodammodo validiore punctione me alioſve cruentent; vobis jam dixi continget, ut ad ſimilitudinem ceræ defluatis, igneque conſumpti, Solem aſpicere perverſa conſilia veſtra non poſſint. Rationem verò, converſa oratione ad alios, reddit, nam Dominus, irato ſimilis, adhuc viventes iſtos, in ipſoque ætatis flore conſtitutos, de vita ſubito immaturèque abripiet, ac terra dehiſcente obſorberi faciet; ita ut *deſcendere in infernum viventes* videantur p: aliquando autem etiam cum ipſomet corpore & anima, inferni æterna fovea coerceantur. Sic bonus conſuevit agricola ſuccreſcentes in agro teneriores adhuc ſpinas radicitus evellere, & quadam quaſi cum ira illas deteſtans abjicere, antequam duriores evadendo ſegetibus nocere valeant. Hujus vaticinii eventus in Saule conſpectus eſt; qui non diu poſt interiit, quàm in ſpelunca liber dimiſſus eſſet à Davide, quo de argumento hìc Pſalmus eſt, ut notant, Baſilius, Theodoretus, Euthymius & Nicephorus.

p Pſ.54.7.

Argumentum hujus Pſalmi. Myſtica expoſitio.

Hilarius exponit myſticè, antequam reprobi corpora repetant, & veluti ſpinas emittant, quibus compungantur, abſque floribus bonorum operum viventes animas eorum, igne, de quo dictum eſt priore verſu, cruciandas. Idem fere dicit Auguſtinus, eoque poſteriores; ac nunc quidem ſua peccatores delectare peccata, A quaſique non compungere, ſed miſerarum delectationum & voluptatum manifeſta poſtea tormenta procedere, tùm præ deſiderio acquirendi quod concupiſcitur, tùm præ timore perdendi, quod acquiſitum ſit; non ſolum ob ſupplicia, quæ poſt reſurrectionem luentur etiam in corpore, quando ſeræ erunt ſpinæ, ac infructuoſæ compunctiones pœnitentiæ, iis, qui noluerunt hìc *converti in ærumna ſua, dum configitur ſpina* q: & *diſſipati* ſeu *conſciſſi non ſunt compuncti* r: interim verò à ſupercadente igne impediuntur, ne videant Solem & dum vivere videntur, ſpiritualis expertes vitæ, à Deo, qui ſe tamquam iratum gerit, combibitur ſeu abſorbetur malitiæ ipſorum rhamnus, ut non percipiant ſpinas æternorum ſuppliciorum, quæ tandem procedunt inde.

q Pſ.31.4. r Pſ.34.16.

Priuſquam intelligerent ſpinæ veſtræ rhamnum.) Hieronymus, *Antequam creſcant ſpinæ veſtræ in rhamnum.* Eodem pacto Symmachus πρὶν ἢ αὐξηθῶσιν αἱ ἄκανθαι ὑμῶν ὡς γενέσθαι ῥάμνον. Campenſis, *priuſquam ſpinæ creſcant*, ſeu *adoleſcant in rhamnum*. Alii, *antequam ſentiant ollæ, ſeu lebetes veſtri, rhamnum*, ideſt, ignem rhamni; qui ſcilicet ignis tali ſuccenſus materia, facilè breviqùe extinguitur; nec ex eo calorem magnum concipere poſſunt ollæ ad coquendum carnem, quæ cruda ferè propterea remanet, ac viva, quod juxta verſionem aliam ponitur pro ſequentibus verbis, (*ſicut viventes*;) quo inquam modo parum ejuſmodi durat ignis, caroque incocta & cruda extrahitur; ſic pereant aut peribunt peccatores illico, nec diu ſinantur, vel ſinentur ſupereſſe. Senſum illum communiòrem de ſimilitudine ex ſpinis tenerioribus, quæ per evulſionem non permittantur indurari. Paraphraſtes quoque retinuit, exponens de impiis, *priuſquam impii teneri dureſcant ſicut rhamnus, quamdiu ſunt virides, ſive ſicut herba*. In Pſalterio Romano, & apud Hilarium & Auguſtinum *priuſquam producat ſpinas veſtras rhamnus*, in Pſalterio Gallicano, *priuſquam producant ſpinæ veſtræ rhamnum*, apud Arnobium (non ei Varlenius tribuit *rhamnum*) & Caſſiodorum, *rhamnos*, retenta ut par eſt interpretatione C vocis סירות *ſiroth*; pro *ſpinis*, & non pro *ollis* quas quoque ſignificant. Parum refert, ſive *rhamnum* ſumas, ut ſpinæ certa ſpecies eſt, quam hodieque Afri Arabeſque vocant *atadim*, voce cognata Hebrææ אטד *atad*, quæ hìc habetur, & in libro Judicum ſ: antequam excreſcat productis craſſioribus ſpinis: ſive ſpinas adhuc teneras priuſquam procedant & evadant in ſoliditatem ſpinarum, quæ rhamno abſolutam denominationem dent, ut jam perfecto, vel cum rhamno comparari poſſunt, etiamſi ſpeciei diverſæ ſint. Quod intelligere, συνιέναι, Hebraicè in futuro יבינו *javinu*, dicuntur *ſpinæ rhamnum*, idem eſt, ac eo pervenire, ut veluti percipiant ſe ſic adoleviſſe, ut *rhamni* nomine vocari abſolutè poſſint, aut cum illo comparari; Nam licet ipſa rhamni ſpecies in primo ortu ſuo tenera etiam ſit; tamen eſt rubus durior: ſed hanc duritiem non habet, antequam pervenit ad juſtam quantitatem durationemque.

Senſus communior. ſ Cap.9.15. Spina quomodo dicantur intelligere rhamnum. t lib.1.c.102 Rhamni deſcriptio ex Dioſcoride. Triplex genus Foliorum vis & ramorum. Ejus proprietas. * 1 de plantis u 8. Simplic. medic. & 3. de medic. facile parand. n.120. Cognomina x lib.5.cap.9. lib.12.31. Rhamnū coronæ Chriſti materiam fuiſſe, qui velint: alii juncum marinum. y Citat. Gretſerus infra: & Dan. Mallen. de ſtigm. Synd. cap.12. & Conſalvus Durantus notat. in revel. Brigida l.7.c.15. Suarez 3.p. tom.2. q.45. diſp.35. ſect. 3. Tolet. in Joh. c.19. annot.2. Spinæ cur in paſsione Chriſti. Cur Deus in rubro apparuerit. z Sup. l.5.c.9. a Lect.9. de paſſ. b 1. de cruce cap.12. 2. Obſervationum c.18.

Dioſcorides t rhamnum ſcribit in ſepibus fruticare, ramos ferentes rectos, aculeoſque in acutæ modum D ſpinæ: triplicis autem generis eſſe, ut cum quidem contra Ruellium Matthiolus interpretatur: ac unius porrigi ramos in longitudinem quinque cubitorum: folia omnia igni ſacro, atque ſerpentibus ulceribus mederi: & valvis, aut feneſtris impoſitos ramos veneficia depellere. Legendi præterea Theophraſtus,* & Galenus u. Hic etiam tradit herpetes & eryſipelata rhamno ſanari; ſucco ſeminis ejus hebetem viſum acutiorem reddi.

Quæ ad mores traducta, ſpinis quibus Chriſti caput coronatum eſt, ac ex rhamno fuiſſe creduntur, accommodari facilè poſſunt. *Philæterim* quoque *rhamnum* cognominant, ut Rhodiginus meminit; quod amori erga nos Chriſti optimè convenit, ſicut & aliud cognomen, ut ἀλεξίκακος dicatur, & ἀλεξίφαρμος: quod reptilium allevet morſus, & ſit adverſus phantaſmata præſtantiſſimum amuletum. De rhamno, coronæ Chriſti materiam fuiſſe, quam malunt x alii juncum marinum, conſentiant cum Rhodigino y de noſtris Martinus z Delrius & Jacobus a Gretſerus; præterea Petrus Bellonius b. Certè juncus propriè *ſpina*, &

a Rom.1. annal. b Gen 3.18. c Gen.22.13 d 2. Pædag. c.8. e Exod.3.2. f de promiſſ. c.20. g v.4. h in c.3. Abac. & in c. 2. Agg. i Tract.2 in Pſal. c.15. Rhamni cū hericio comparata.

na, & ἄκανθα dici nequit; nec ita in promptu eſſe poterat, ut Baronius a annotavit: & Patres loco ſpinarum, quas producit poſt peccatum terra b, & arietis hærentis vepribus c, & rurſum ſpinarum, quæ ſuffocant verbum DEI, ſpinas docent paſſum Chriſtum. Scribit etiam Clemens Alexandrinus d cauſam,* quòd in rubo Deus apparuiſſet e, & ut corona Chriſti, (quod hìc attingunt alii) flos eſſet credentibus, & non credentibus ſuppliciū: & Proſper f citat ex Pſalmo 31. g *Converſus ſum in ærumna mea dum configitur ſpina*, de corona ſpinea Chriſti.

Aſperitatem fruticis hujus cum hericio comparat Hieronymus h, tenereque dicit quidquid attigerit, retentum vulnerare, vulneratorum ſanguine delectari. Nyſſenus i, affirmat aſperiorem inter ſpinas eſſe, cui ſint acutæ cuſpides, & continuæ prominentiæ ad nocendum appropinquantibus idoneæ. Ipſamet de ſe rhamnus ad regnandum ab aliis lignis invitata, reſpondet in parabola vel apologo k: *Si verè me Regem vobis conſtituitis, venite, & ſub umbra mea requieſcite* (quæ nulla eſt, ac paullo remotiora à ſe æſtu in ſeſe reflexo lædit, propiora ſpinis horrentibus, vel aura levi commotis cruciat.) *Si autem non vultis egrediatur ignis de rhamno, & devoret cedros Libani*, nam tandem ſpinarum uſus finiſque in igne eſt, nec tangi manibus poſſunt, ſed *ferro lanceaque* evulſæ comburuntur l. Commutata ratione coronatus ſpinis Chriſtus meritò ſub umbram coronæ ſuæ invitat omnes præſertim *coronari roſis* volentes m; detrectantes cedros præ ſuperbia, & ſcandalum vel ſtultitiam id reputantes, flammis conſumturum minitatur. Placuit Godefrido tanti Imperatoris exemplum, cui perſuaderi non potuit regiam capiti coronam imponere, ea in urbe, in qua illum ſpinis coronatum recordabatur. Sic accidit, ut nec in hujus, nec in aliorum ſtatuis vel imaginibus regum Jeroſolymitanorum, aliæ viſantur, quàm veprium ſimilitudine horridæ coronæ n. Non diſſimilis apologus de carduo in Libano, *qui miſit ad cedrum Libani, ut daret filiam filio ſuo in uxorem, ſed beſtia ſylvæ Libani tranſierunt & conculcaverunt carduum* o.

k Judic.9.15

l Eſa.10.17. 2. Reg.23.6. Sub umbrā coronæ Chriſti ſpineæ omnium invitatio. m Sap.2.8. Regiæ capitis coronæ impoſitio recuſata per Godefridū, in ea urbe, in qua recordaretur Chriſtum ſpinis coronatum. Regum Jeroſolymitanorū coronæ quales. n Guliel. Tyrani l.9. de bello ſacro c.9. Adricom. in deſcr. terræ ſanctæ de Jeruſal. n.1. ubi alios cit. Moralis ſenſus. o 2. Par.25. 28. p Luc.8.7. q Job.30.7. r Cap.31.40 ſ Pro.26.9. t Eccl.12.11. u Eſ.34.13. x Pro.24.31. y 2. Re.23.6. z 20. Moral. c.13. vol.15. * Job.30.4.

Præter moralem ſenſum, qui fere cum litterali eſt idem ac de quo dictum eſt in principio: cenſeri poteſt C hic non incommodus, ut ab beneficium Dei ſpectet tollere de medio, tamquam immittendo ab edito loco ignem, peccatores, ut non videntes Solem, ſed citius mortui, graviorum rei ſuppliciorum non fierent, ſi diu vivendo plura majoraque peccata committerent. Hoc facit Deus ſicut in ire, non ſimpliciter in ira, quoniam admiſcet ea in re miſericordiam, non ſentiunt miſeri ſpinas ſuas, quibus verbum divinum ſuffocatur p; ſed *delicias eſſe ſub ſentibus computant* q: *tribulum pro frumento, pro hordeo ſpinam habent* r: *in manu* eorum *ſpina naſcitur* ſ; nec *ſtimulos clavoſque verborum Sapientum* curant t: *Oriuntur in domibus ſpinæ & urticæ* u: *agrum vineamque replent urticæ ac ſpinæ* x: propterea *igne ſuccenſo comburentur uſque ad nihilum* y. Immò vero in ea ipſa combuſtione ſalva manet combuſtarum animarum ſubſtantia, ut perpetuò combuſta non conſumatur, ſed, ut nuper cum Latinis Patribus dicebam, prodeant in rhamni veluti magnitudinem ſpinæ minores, præſertim quum reſument damnati ſua corpora. Simili ſenſu Gregorius z explicat, *radicem juniperorum cibum eſſe* * impiorum: D quaſi in extremo vitæ ſuppliciorum aſpera, ex malo proferantur, quod patrarunt. Cedit hoc etiam in bonum juſtorum & electorum, *propter quos breviantur dies* perſecutorum a: & *antequam dies* horum *impleantur, pereunt, manuſque illarum creſcunt* b, vel rami, juxta vim vocis Hebreæ כף *chaph*, ſignificantis utrumque. Non eumdem ſemper ſervat DEUS circa ſpatium vitæ humanæ modum. Aliquando imminuere, nonnumquam videtur id augere, ſive boni ſint, ſive homines mali. De utriſque ſub tritici ac zizaniorum parabola, dixit, ut ſinantur *creſcere uſque ad meſſem* c, etſi de generali judicio poſſit etiam intelligi. *Amorrheorum nondum completas iniquitates* legimus d; & dictum à Chriſto Judæis, ut implerent *menſuram Patrum ſuorum* e; quaſi quod Job f ſcripſit, *venter impleretur ut emitteret* in eos *iram furoris ſui*; expectans tria quatuorque ſcelera g, ideſt, multa: & *ut iniquitas finem daret* h. Quoſdam juſtos rapit Deus maturius, *ne malitia immutet* eorum *intellectum* i, lege loci Sapientiæ commentarium noſtrum.

a Mat.24.22 b Job.15.12. Non ſemper eumdem modū ſervat Deus circa ſpatiū vitæ humanæ. c Matt.13. 30. d Gen.15.16. e Matt.23. 32. f Cap.20.23 g Amos.1.3. h Tob. ulr.13. Juſtos quoſdam cur rapiat DEUS maturius. i Sap.4.12. Rhamnus pro diabolo & Antichriſto.

Hugo *rhamnum* præterea ſumit pro diabolo & Antichriſto: quia primum diabolus molliter ſuggerit deleA ctationem peccati, deinde ſolvit pœnam tormenti: eos qui per hypocriſim videntur vita gratiæ vivere, abſorbens *ira magna* k. Antichriſtus, Judæos, qui ut ſpinæ ſunt, quam converſi fuerint, abſorbebit quaſi in ira fingendo ſeipſum, ſicut viventes, ideſt, alios Chriſtianos. Valentia *ſpinas* interpretatur mordaces Judæos ac pungentes nomen Chriſtianum, & quidvis in nos machinantes: verum fruſtra, ita ut ſpinæ non poſſint in rhamnum protrudi & proficere. Dicitur demum *ignis de rhamno*, quod prius retulimus, *devorare cedrum Libani* l, quando illi ipſi viliores ac tenujores, ſed à majoribus ad impietatem nequitiamve admiſſi vel invitati, eos occidunt, aut vexant aut dejiciunt. Sic juſto Dei judicio Petrus Damiani m, obſervat, ab eiſdem Gothis, Arianis, Valentem Imperatorem conſumtum flamma vindictæ, quos ipſe percuſſerat igne perfidiæ. Confecto commentario iſto incidi in Serarii noſtri commentarium poſthumum ſuper libro Judicum; n nec ulla ferè in re diſcrepare me ab eo ſum gaviſus. Eodem pertinet B parœmia Græca μικρόθεν ἡ ἄκανθα ἀγαθὴ φαίνεται, *parvam ſpinam bonam videri*. Si סירות *ſiroth*, *ollas* aut *lebetes* redderemus, ſenſus pariter eſſe poſſet de celeri perditione: quia ignis excitatus ex rhamno, ſentibus, carduis, citò conſumitur; ac fere priuſquam incaleſcant ollæ. Valet præterea *ignis rhamni*, inanem & parum efficacem iram: qualem vituli admiſſarii conatum irritum Poeta deſcribit o.

K Apo.12.12 Spinarum Judæis congruentia. l Jud.9.20. m Lib.2.c.2. Valens Imperator conſumtus flamma vindictæ ab iis quos percuſſerat. n in cap.9.q. 23. & 24. o Georg.3.

Ut quondam in ſtabulis magnus ſine viribus ignis
Incaſſum furit,

Sapiens item eodem ſenſu p vocat ignem in ſpinis, *ſonitumque ſpinarum*. Lege Levinum Lemnium q.

Sicut viventes, ſic in ira abſorbet eos.) Hieronymus, *quaſi viventes, quaſi in ira*, (malè in Regiis deeſt præpoſitio) *rapiet eos*. Alii, *ſicut caro cruda ſeu viva* חי *chai*, quod Richardus Cenomanus acerbè reprehendit, *ſic ira ut turbo perdat eum*: vel, *ſic viventem, ſic ira turbine rapiat eum*: vel, *quaſi vivo, quaſi ira tempeſtas ipſis erit*. De carne cruda dictum prius, aut de parum cocta, quòd olla vix ignem excitatum ex ſpinis citoque abeuntem ſen- C ſerit. Cajetanus cujus ultima verſio eſt, declarat iſta cum prioribus nectendo. Priuſquam ò Saulis aſſeclæ hoſtes mei, ſpinæ inſtigationum veſtrarum germinent rhamnum, igni excitando aptiſſimum (hoc Joſephus r docet) ideſt. Saulem inducant ut me conſumat, hunc adhuc vivum ira conſumet Dei, quemadmodum teneras fruges tempeſtas deſtruit. Chaldaicè, *quamdiu ſunt virides*, nempe impii, *ſicut immaturum turbine deſtruet illos*: vel juxta textum Nebienſis, *donec ſicut herba, turbine deſtruet illos*. Differt à lectione noſtra Hilarius tempore futuro, *abſorbebit*: ſicut & in Æthiopico Pſalterio Caſſiodorus habet, *ſicut*, utrobique Auguſtinus bis, *tamquam*, & verbum præſentis temporis, *combibit*: in Bibliis Græcis duobus in locis eſt ὡσεί, *ſicut*, & in Hebraicis כמו *chemo*, quod idem valet. Potuit quidem bis repeti, *ſicut*: nec tamen quia factum non eſt, reprehenſionem Vitelmani meretur. Si ſecundo loco repeteretur, non aliam vim haberet, quàm *ſic*, ut apud Oſeam ſ: & *erit ſicut populus ſic Sacerdos*, nec refert quòd Hebraicè ſit חי *chai* numero ſingulari: & in fine affixum ſingulare ter- D tiæ perſonæ: & Hilarius, Pſalterium Æthiopicum, Codices Græci emendati, *vos*, ὑμᾶς, vertant. Abſorbere καταπίεσθαι Hebræo verbo dicitur שער *ſabhar*, quaſi ficto verbo Latino dicas *procellare* ac *tempeſtare*.

p Eccleſ.7.7. q 1 de verbis biblicis c.4. r 5. antiq. c.8 ſ Cap 4.9.

Senſus litteralis poteſt eſſe, quem dat Genebrardus: quòd improbos Deus cum magna ira (ita ut *ſic* denotet vehementiam, & eximium iræ modum) abſorbeat ſic viventes, ideſt, tùm maximè, quando vivunt, virent, florent, vigent: & eos *viventes deſcendere facias in infernum* t. Deinde particula geminata ſimilitudinis innuit ſubitam iram & punitionem, quemadmodum vulgo diceremus, *come gli trova vivi, così con colera gli traghiottiſce*. Præterea poſteriore loco, *ſic* aut *ſicut*, in ira non minuit, etſi verum eſt, in Deo iram cum perturbatione eſſe, ſed potiùs exprimit ſeriam iram, & Deum ut revera graviterque iratum. Quo pacto gloriam Chriſti viſam ſcribit Joannes u: *quaſi Unigeniti à Patre*, hoc eſt, ſicut ejuſmodi decebat divinam perſonam. Adhæc, *ſicut viventes ſic in ira abſorberi à Deo*, ut Emanueli Sà placet, nec diſplicet mihi, eſt, ſicut ſolent aliquando homines mergi, quod eſt citum genus mortis, ſic aliquando ſubita Deum aliquos morte perdere. Vel cum Euthymio,

Senſus litteralis. t Pſ.54.16. n.16.33. u Cap.1.14

quaſi viventes dicuntur Saul cum ſuis, qui paullo poſt occiſi ſunt ab irato DEO, quum non deſtiterunt Davidem perſequi, qui vitam illius donaverat.

Tropologia. Sapit magis tropologiam, *ſic ut viventes*, interpretari, qui ſibi vivere videantur, quum, ut ait Spiritus ille in Apocalypſi *a*, *nomen habeat quòd vivant, & ecce mortui ſunt*, & ut Paulus Eccleſiaſtes *b*, *laudentur quaſi juſtorum operum*, & ut Paulus *c*, *viventes in deliciis, mortui ſint*: vel ſecundùm animam quæ ſeparata vivit, puniri: *ſic* aut *ſicut & quaſi in ira Deum abſorbere*, quia non ei ejuſmodi conveniat ira, quæ nobis, ſed in *tranquillitate judicet* d, aut Diabolus, *qui abſorbens fluvium, non miratur, habetque fiduciam quòd influat Jordanis in os ejus* e.

a cap. 3. 1. b c. 5. 10. c 1. Tim. 5. 6. d Sap. 12. 18. e Iob. 40. 19.

Verſ. 11.) Lætabitur juſtus quum viderit vindictam; manus ſuas lavabit in ſanguine peccatoris.

Senſus loci. TAndem in fine Pſalmi Juſtorum canit victoriam, fructumque juſtitiæ, nam ait, juſtum quum deſcriptam viderit ultionem de impiis, lætitiam percepturum, ad eum modum quo victores inſultando gaudendoque hoſtium conculcant ſanguinem, & in eorum cruore manus mergant. De ſeipſo in tertia perſona loquitur David. Etſi enim vehementer planxerit mortem Saulis *f*, non dubium tamen, quin ſit etiam valde gaviſus de divinis judiciis, & quòd ſe liberè potitum regno videret, juxta promiſſionem Dei. Verùm non obſcuram alioqui ſententiam juvat per partes expendere, ut intelligamus quomodo lætari liceat juſto de alieno ſupplicio; quid ſit *manus in ſanguine peccatoris lavare*.

f 2. Reg. 1. 2. — Juſto quomodo lætandum de alieno ſupplicio.

Lætabitur juſtus quum viderit vindictam.) In emendatis codicibus Græcis additur ἀσεβῶν *impiorum*; quod etiam extat in Pſalterio Romano, & apud Arnobium, Caſſiodorum hoc loco, præterea apud Iſidorum *g* in ſententiis, Ambroſium in Pſal. 118. *h*, & apud Hieron. contra Ruffinum *i*: apud Chryſoſt. *k* autem *impii*, numero ſingulari. Irrepſit, opinor, ubi eſt gloſſemate in textum, abeſt enim prorſus à textu Hebræo. De hoc juſtorum gaudio propter impiorum & hoſtium ſuorum ſupplicia, vidimus prioribus Pſalmis alias non paucas ſententias, maximè in 7 *l*, docuimuſque non adverſari dictis Job *m*, *Si gaviſus ſum ad ruinam ejus qui me oderat*; & Sapientis *n*, *quum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas*: & *o*, *Qui ruina lætatur alterius, non erit impunitus*. Gaudere hìc etiam licet de virga correctionis quoniam ſic emendatur proximus; & *peſtilente flagellato ſtultus ſapientior ſit* p. Quo pacto gaudebat Apoſtol., *non quia contriſtati eſſent Corinthii, ſed quia contriſtati ad pœnitentiam* q: juſtus melior evadit, ſicque *manus in ſanguine peccatoris lavat*, ut ſtatim ſubditur. Cognoſcitur, ut etiam ſequenti verſu dicitur, juſtitia & providentia Dei, nec fruſtra hoc quoque tempore vacari ſtudio virtutis: minus offenduntur infirmiores quum puniri vident iniquos: placet juſto evaſiſſe hujuſmodi malum tùm pœnæ, tùm verò longè magis culpæ, quæ cauſſa alterius mali extitit.

g lib. 3. c. ult. h ſerm. 7. i Apolo. 3. k hom. 3. in ep. ad Philemon. l verſ. 4. & ſeq. m c. 31. 29. n Prov. 24. 17. o c. 17. 5. p c. 19. 25. q 2. Cor. 7. 9. — Minùs offenduntur infirmiores quū puniri vident iniquos.

Innocens de ſupplicio alterius quomodo lætari non poteſt. Abſolutè loquendo, quamvis bonum ſit, quum puniuntur nocentes, nec hoc niſi nocens neges; tamen, ut ſcribit Tertullianus *r*, innocens de ſupplicio alterius lætari (nimirum per ſe) non poteſt, quum magis competat innocenti dolere quòd homo par ejus tam nocens factus eſt, ut tam crudeliter impendatur. Addit, agens de damnatis ad beſtias (ut ſpectacula diſſuadeat) vel ad quodcumque ſupplicium, fieri poſſe ut hoc innocentiæ quoque inferatur aut ultione judicantis, aut infirmitate defendentis, aut inſtantia quæſtionis: propterea melius eſſe neſcire quum mali puniuntur, ne ſcias & quum boni pereunt. Ambroſius *ſ* videri ſibi dicit, *lætari juſtum quum viderit vindictam impiorum*, quia lætetur quòd ipſe evaſerit, non quia impii puniantur. Id alii hoc loco verbis docet Beda, lætari juſtum non de impiorum damnatione, ſed de ſua liberatione, quæ eſt item communis aliorum interpretatio: & exemplum dat Hilarius in Lazaro, qui peccatoribus puniendis deductum ſe per Angelos in æternam requiem ſit lætatus. Deus ipſe, quem imitari honeſtum eſt, *plaudit manu ad manum*, exultando, quum *implet indignationem ſuam* t: & Chriſtus exultans in ſpiritu gratias egit Patri etiam quòd *abſcondiſſet à ſapientibus & prudentibus*, myſteria divina *u*. Et tamen Deus non *lætatur* per ſe *in perditione x*, ſed *vult omnes ſalvos fieri* y. Lege Thomam *z*, *Non gratulando* inſultat juſtus, ait Chryſoſtomus *a*, ſed metuens ne patiatur eadem, emendare intima ſua vitamque omnem corrigere ſtudet. *Non propter* perditos gaudet, inquit Nyſſenus *b*, ſed quòd ex aliorum comparatione, inter quos ſe non eſſe videt, nec ſordes habet quas illi habent, indicanturque per ſanguinem.

r de ſpect. c. 19. — Etiam innocentibus inferri interdum ſupplicia. — Ambroſii & aliorum explicatio. ſ in Pſ. 118. Jerem. 7. — Lazarus, peccatoribus puniendis deduci ſuper Angelos in æternam requiem, eſt lætatus. t Ezech. 21. 17. u Matth. 11. 25. x Sap. 1. 13. y 1. Tim. 2. 4. z 2. 2. q. 25. a. 6. ad 3. & q. 76. a. 1. a hom. 3. in ep. ad Phile. b tract. 2. in Pſ. c. 15.

Juſtus hìc pro eo qui fidem habet. Videtur verò Auguſtinus *juſtum* hìc ſumere pro eo qui fidem habet, quamvis alioqui ſit peccator egens *manus lavare*, ſed tamen lætatus quòd non verſetur in tenebris infidelitatis. Beati ſecurius lætari poſſunt, & *in interitu ridere* reproborum, *cum Deo ipſo* c, ut Bernardus *d*, affirmat; non quòd, inquit, velut quadam immanitate crudelitatis in ipſa ſibi ultione complaceant, ſed quòd modus ipſe pulcherrimus divinæ ordinationis ultra quàm credi poſſit, juſtitiæ zelatorem & amatorem æquitatis oblectet, ubi optimè omnia conſtituta, & ſuum cuique ceſſiſſe locum, immo in ſuum quemque ceſſiſſe, pleniùs & perfectiùs illuſtrante veritate, cognoſcet. Poſtquam Angelus, *lapidem quaſi molarem magnum miſiſſet in mare, dixiſſetque hoc impetu mittendum Babylonem*, refert Joannes *e*, auditam vocem *citharœdorum & muſicorum, & tibia canentium*: Sed *f*, & quaſi *turbarum multarum in cœlo dicentium, haleluiah, ſalus & gloria & virtus Deo noſtro eſt, quia vera & juſta judicia ſunt ejus, qui judicavit de meretrice magna*, &c. Huc ſpectare Gregor. *g* vult quod Pſal. vidimus 51. *h*: *Videbunt Juſti, & timebunt, & ſuper eum ridebunt*: præterea verba Job *i*, *In vaſtitate & fame juſtus ridebit*: quia quum iniquos omnes, inquit, extrema ultio percutit, ipſe de gloria dignæ retributionis hilareſcit; nec damnatis jam tunc ex humanitate compatitur, quia divinæ juſtitiæ per ſpeciem inhærens in concuſſo diſtrictionis intimæ vigore ſolidatur. Idem *k* rurſus expendens alium locum ejuſdem Job *l*; *Videbunt juſti & lætabuntur*, docet nunc juſtos gemere quos aſpiciunt reprobos (quos nempe neſciunt tales eſſe, ſed vident improbitatem eorum) in judicio aſpiciendo ſubſannaturos & exultaturos. Quum veniſſet dies in quo à Carthaginenſibus prima Romanis penſio conferenda erat, & ad tributi vocem omnes ingemiſcerent, riſum Annibal effundit, Aſdrubalique hoc reprehendenti reſpondit, non lætantis illum eſſe riſum, ſed eorum inanes lacrymas deridentis, quæ eo tempore in leviore malo, quod cujuſque privati civis pecuniam tangeret, potiùs manarent, quàm antea, quum Romani claſſes, arma, & ampliſſimarum victoriarum ſpolia Carthaginenſibus detrahebant, victiſque imponebant leges *m*. Ad eundem modum reproborum electi ſeros ridebunt gemitus. Claudit Magiſter ſententiarum opus ſuum iſta ſententia docens, viſa impiorum pœna, non minui beatorum gloriam. Tandem & hìc & in judicio ac in beatitudine canticum juſtis convenit, quo *glorioſè magnificatum* Deum celebrent *n*, & *nomen ſanctum ejus decantent*, ac *victricem manum illius laudent pariter* o, & *juſtitia Dei exultent* p. Juſti Ezechielis in ore volumen continens *lamentationes, & carmen, & væ, dulce ſicut mel erat* q, *quamvis amaricaret ventrem* r: idemque Joanni contigit *ſ*; quoniam divinorum judiciorum ac ultionum cognitio, quæ improbis tamquam ventri amara eſt atque horrori, afficit juſtos magna voluptate: ſuntque illis, *judicia dulciora ſuper mel & favum* t. Jeremias *u*, item ſcribit, *Sermones Domini comediſſe ſe, & factum ſibi eſſe verbum divinum in gaudium & lætitiam cordis ſui, quoniam invocatum eſſet nomen illius ſuper ſe*: ideſt, quoniam vocabatur *vir*, ſeu *homo Dei*. Quæ alia cenſeri poteſt cauſſa, ſed propria Prophetæ, cur lætetur videns vindictam, quia ſcilicet deprehenditur vera vaticinatos, eique impoſterum fides habetur.

c Prov. 1. 26. d Serm. 8. in Pſ. 90. e Apoc. 18. 21. 22. f c. 1. 2. g 7. moral. c. 20. vol. 16. h verſ. 8. i c. 5. 22. k 22. 19. l c. 22. 9. — Annibalis ad Aſdrubalem reſponſum, inanes lacrymas Carthaginenſiū deridentis. m Plutarch. in Annib. — Viſa impiorum pœna non minui beatorū gloria. n Exod. 15. 1. o Sap. 18. 2. p Pſ. 144. 7. q Ezech. 2. 9. c. 3. 1. 2. 3. r Apoc. 10. 9. 10. t Pſ. 18. 11. u c. 15. 16.

Manus ſuas lavabit in ſanguine peccatoris.) In Pſalterio Gallicano, apud Arnobium & Caſſiodorum, *peccatorum*. Hieron. & alii ex Hebræo textu, *pedes ſuos lavabit* aut *veſtigia*, ſive *plantas, & greſſus*. Hoc ſignificat פעמיו *pehhamau*. Excuſat Richardus Cenomanus, quòd פעם *pohham* interdum ſignificet *fortificare* x: fortitudo autem & opera per *manus* in Scripturis intelligantur. Genebrardus ait immutari metaphoram, ſed non intellectum. Malim dicere voce illa ſignificari etiam *manus*: quia iterum Pſalmo 73. *y*, pro ea poſitæ ſunt *manus*. In Pſalmo *z* 25. vidimus quid eſſet, *Lavare manus inter innocentes*: & in 67. *a* commentario jam pridem evulgato, quid *intingere pedem in ſanguine*. *Intingere pedem in ſanguine* eſt, adeo magnam hoſtium cædem fieri, ut ſit neceſſe per manantia cruore cadavera, vel per madens ex eo ſolum tranſire, ipſos hoſtes cruentatas quaſi torcular calcare: ſicque veſtes cruore aſpergere *a*. *Lavare manus* eſt innocentiam ſuam declarare eo ritu. Sic autem *lavare in ſanguine* eſſet, non in ipſo, ſed propter ipſum, ut notant Theodoretus, Euthymius, Nicephorus, quòd nimirum ſit innocens, nec ullam communionem in ea re habuerit. Conſentit Hilarius quem citat quoque qui Hieronymus creditur. Non peccatorum ſanguine juſtus manus abluit, ſed quum peccatores in ſanguine ſint, inquit uterque, quia rei ſunt ſanguinum manus ſuas ille ab omni reatu ſanguinis continebit ablatas: lætus ob vindictam de ipſis quam non procuravit, & quum poſt exitium eorum, ejus opera glorioſè refulgent.

x Judic. 13. 25. y verſ. 3. z verſ. 6. a verſ. 25. — Intingere pedem in ſanguine, quid ſit. — a Eſ. 63. 3. — Lavare manus. Lavare in ſanguine, quid item.

Notionis voculæ (*in*) varia exempla. Multa ſunt exempla notionis, *in*, ut valeat idem quod præpoſitio (*a*) aut; *propter* conſule indicem Sà. David lugubriter deplorans mortem Saul, ſatis declaravit ſibi hoc pacto *manus* licere *lavare in ſanguine* ipſius.

Tropologicus ſenſus. Refert præterea Euthymius illum alium tropologicum ſenſum, qui traditur etiam à Latinis paſſim mundiores quodammodo juſti manus ac juſtum totum effici, dum peccatoris funditur ſanguis, quia cautior fit ex cruciatibus illatis peccatori, ac proinde, quod priùs dicebatur, lætatur non pœnis alterius, ſed quia redditur illius exemplo prudentior ac ſecurior. Idem obſervatum eſt, præter enarratores, etiam à Gregorio *b*, qui ſcribit, quòd in peccatorum morientium ſanguine juſti lavantur manus, quia dum eorum pœna conſpicitur, conſpicientis vita mundatur. Bernardus *c*, etiam ait, ideo *viſa juſtum lætari vindicta*, quia manus ſuas lavat in ſanguine peccatoris, non inquinat, & unde ille cruentus magis, inde hic nitidior videtur, unde ille plus ſordet, inde iſte pulchriùs eluceſcit. Similis Iſidori *d* ſententia, ut probet, quod iniquus moriens, qui imitatione ſui multos ad culpam traxerat delectatione peccati, multos à culpa revocet terrore tormenti. *In peccatorum* enim, inquit, morientium ſanguine juſti lavare manus, quia dum eorum pœna conſpicitur (eadem erant Gregorii verba: ex cujus moralium libris Braulio teſtis eſt ſententiarum libros decoraſſe) conſpicientis vita mundatur: Cujus enim talis crudelis exitus cernitur, non ſolum qui viderit, refugit, ſed alios etiam ab imitatione illius quanta valuerit exhortatione compeſcit.

b 18. moral. c. 13. c Ser. 8. in Pſ. 90. d 3. ſent. c. ult.

Sævitia Tomyris Meſſagetarum Reginæ, & aliorum, conſpecto hoſtium ſanguine. Mitto hìc ſævitiam Tomyris Meſſagetarum Reginæ, quæ Cyri Regis caput in utrem humano ſanguine plenum dimiſit, his inſultans verbis; *Filii mei* (Sargapiſis) *ſanguinem hauſiſti, & meum ſitiviſti Cyre; at ego te cruore ſaturabo* e: Annibal, humani ſanguinis inſpecta plena foſſa, pulchrum in ea eſſe ſpectaculum dixit *f*. C. Marius M. Antonii clariſſimi Oratoris abſciſſum caput ſuiſmet manibus inter epulas ſumma inſolentia tenens, ejus ſanguine menſam contaminari paſſus eſt; atque P. etiam Annium, qui id attulerat, recentis adhuc cædis aſperſum veſtigiis recepit in ſinum ſuum *g*. Severus Clodii Albini cadaver equum coegit calcaribus adactum calcare *h*. Scythæ quem primum ceperint virum, putant ſanguinem ejus *i*. Non hi hiſve ſimiles tamquam juſti, honeſta lætabantur vindicta, ſed velut immanes feræ inextinguibilem quoquo modo extinguere ſanguine conabantur iram *k*. Chriſtus non lavit in ſanguine noſtro manus pedeſve, ſed illorum ac lateris & corporis totius cruore, *Lavit nos à peccatis noſtris l*, ac nos veluti *ſtolam ſuam in vino*, & quaſi *pallium in ſanguine uvæ m*, hoc eſt, per Baptiſmum & Euchariſtiam, ut exponit Origenes *n*, Ambroſius *o*, Auguſtinus *p*. Hoſtilem illam barbariem leges etiam in Petronio *q* Arbitro:

e Herodot. lib. 1. f Fulgoſ. l. 20. c. 12. g Val. l. 9. c. 2. — Scythæ ejus ſanguinem haurientes, quem primum ceperint. — Diſcrimen juſtæ & injuſtæ vindictæ. h Volater. l. 23. & Fulgoſ. l. 9. c. 3. ex Spartiano & Herodiano. i Herod. l. 4. k Seneca in Octavia actu 5. l Apoc. 1. 5. m Gen. 49. 11. n Hom. 17. in Gen. o de bened. Patriar. c. 4. p 12. contra Fauſtum c. 42. q in Satyr. r in quæſtionibus Græc. ſ verſ. 24.

Jampridem nullo perfudimus ora cruore:
Nec mea Tiſiphone ſitientes perluit artus,
Ex quo Sullanus bibit enſis, & horrida tellus
Extulit in lucem nutritas ſanguine fruges.

Eodem pertinet in Samo locus, πάναιμα dictos; teſte Plutarcho *r*, à ſanguinis copia, ex cæſis ibi Amazonibus. Facere huc quoque poſſunt quæ in commentario Pſalmi 67. jam olim edito dixi ad ea verba *ſ*, *ut intingatur pes tuus in ſanguine*.

Verſ. 12.) Et dicet homo; ſi utique eſt fructus juſto; utique eſt Deus judicans eos in terra.

Senſus loci. DE ſeipſo ſub tertia perſona, vel de alio quolibet qui Dei viderit vindictam, de improbis, ac ſingularem de juſtis providentiam, aſſerit, cum gaudio magno ſive apud ſemetipſum, ſive apud obvium quemque percontando dicturum. Eſtne verò juſtis utilitas & fructus? *Ergo ſine cauſa juſtificant cor ſuum, lavantque inter innocentes manus ſuas t?* nullo modo: ſed colliget juſtus commoda plurima; quoniam æquus ac juſtus Deus omnia quæ ſunt in terra gubernans, non ſinet iniquorum illos violentia opprimi, ſed vindicabit: & damnatis illis horum innocentiam manifeſtabit, ac de tribulatione ereptos, quum opportunum fuerit, glorificabit *u*. Quare nullus in poſterum ſit, qui audeat vel de juſtis vexatis minùs bene ſentire, vel in dubium revocare juſtitiam & providentiam optimi, ſapientiſſimi, potentiſſimi Dei. Argumentemur potiùs, ait juſtus ille ac ſapiens, vel ſi nondum juſtus, juſtitiæ tamen amore captus, ob experimentum iſtud quod cepit, in juſtitiæ virtutiſque omnis ſtudium incumbere nos oportere. Apollinarius de prædicto juſto intellexit: *Non differt* Deus in futuram vitam omnia virtutis præmia, ne periclitetur apud mortales opinio providentiæ: ſed renuntiari dicique jubet, *juſto quoniam bene* x; *quoniam fructum adinventionum ſuarum comedet, & væ impio in malum: retributio enim manuum ejus fiet ei*.

t Pſ. 72. 13. u Pſ. 90. 15. — De juſtis vexatis non malè ſentiendum. — In juſtitiæ virtutiſque omnis ſtudium ſemper incumbendum, etſi juſti vexentur. x Cap. 3. 13.

Sapientis quoque ſententia locum in tempore præſenti habet, quòd *y*, *bonorum laborum glorioſus eſt fructus*, ſemper quidem ſpiritualis ille duodenarius *z*: qui eſt *pacatiſſimus fructus juſtitiæ* a, & *gaudium ex ſpe* b, & *gloriatio in tribulationibus* cum *patientia, probatione, ſpe, charitate* c, & facti boni conſcientia; ſed & non rarò etiam corporalis & externus; ita ut non deſit hìc etiam *merces operi noſtro d*, & centuplum in hoc tempore *e* materiali quoque quodammodo concedatur.

y Sap. 3. 15. z Galat. 5. 22. a Heb. 12. 11. b Rom. 12. 12. c c. 5. 4. — Merces operi hominum parata. d 2. Par. 15. 7. Jer. 31. 16. e Marc. 10. 30.

Vocis *hominis* acceptio. *Et dicet homo.)* Chaldaicè, numero plurali בני נשא *bene naſcia*, *filii hominis*, ideſt, homines. Collectivè *homo* pro omni ponitur, niſi, ut principio dixi, deſignet David ſeipſum, vel eum qui proximè antè *juſtus* appellatus eſt, *homo* ſignificat. Ponitur alibi etiam *homo* abſolutè pro aliquo indefinitè, aut pro quovis homine: nonnumquam ad comprehendendum, vel plurimos, vel etiam omnes: bis repetitur idem nomen, ſed Hebraicè non אדם *Adam*, ut hoc loco, ſed איש *is*, ſic apud Ezechielem *f*; *homo homo de domo Iſrael*, &c. איש איש *is is*, ἄνθρωπος, ἄνθρωπος: & in Pſalmo *g* 86. *homo & homo natus eſt in ea*; איש ואיש *is viris*, ἄνθρωπος καὶ ἄνθρωπος, vertit præterea Interpres noſter *homo quilibet*, aut quicumque, loco gemini nominis dicti tùm Hebræi, tùm Græci *h*: aliquando ſemel tantum ponit *i*.

f c. 14. 7. g verſ. 5. h Levit. 17. 3. 10. 13. i Ibid. v. 8.

Si utique eſt fructus juſto.) Hieronymus, *verè*, & alii paſſim qui reddunt ex Hebræo, necnon Apollinarius,
ἐξερέων ὅτι καρπὸς ἀγακλειτὸς ἐδικαίου;
Dicturus quòd fructus glorioſi eſt juſti.

Particula εἰ uſurpatio interdum. Particulam (εἰ) quæ propriè eſt conditionalis, ſicut (*ſi*) conſtat nonnumquam uſurpari pro ὅτι, quod & ἄρα, ſignificare, *profectò, utique*, &c. aut expletivè tantùm poni. Quocirca hoc etiam loco, *ſi utique*, poſſumus exponere, *quod*, aut *quod certè*, ita ut aſſertiva & ſimplex ſit enuntiatio, non hypothetica ſeu conditionalis. Quo pacto vim majorem indicat argumentum. Vox etiam Hebræa אך *ach* eumdem uſum habet, interdumque præterea redditur per dictionem admirantis *quàm k*; item per *forſitan l*. Legit Auguſtinus, *Si ergo eſt*. Hilarius, *Si utique erit*: & exponit per interrogationem *An fructus erit juſto?* ſed ita ut non ambigendo dicatur. Videtur autem Arnobius legere, *Quia eſt*. LXX. verò ſimilem primo ultimum verſum facere voluiſſe, quoniam ille ſic inchoabat, *Si verè utique*. Bonum argumentum Auguſtini: *Gaudet* ebrioſus, & non gaudet juſtus; & ; *Qui tale* gaudium modò dedit (Deus) de fide, de ſpe, de charitate, de veritate Scripturarum ſuarum, quale præparat in finem? qui in via ſic paſcit, in patria quomodo ſaginabit?

k Pſ. 72. 1. l Pſ. 1. 38. — Argumentum Auguſtini.

Utique eſt Deus judicans eos in terra.) Deeſt Hebraicè pronomen. Comprehendit autem juſtos & injuſtos, ita ut, quod expreſſit Paraphraſtes, judicia Dei extendantur in incolas terræ, &, ut ait Apollinarius, ſit Deus, βροτῶν ἔκδικος ἔργων, *mortalium vindex operum*.

Hilarius docet jam judicati in terra in Deum non credentes: eos qui credunt non judicari; reliqui futurum judicium inter opera fidemque pro geſtorum qualitate, ut ſcilicet de operibus credentium fiat; & credentes jam judicati intelligantur eſſe illi qui cum fide ſint etiam bene operati. Hoc ait propter locum Joannis *a*, cujus ſenſus eſt; quòd qui dicto credit modo, nec quem fatetur noſſe, factis negat, non habet in ſe condemnationis cauſam, qui non credit, eo ipſo etiam ſe pœna dignum oſtendat, refugiendo lucem ac judicem. Sed loquitur David de judicio quod exercetur à Deo in terra, curante hæc inferiora reique noſtras conſiderante, neque ſuper cœli tantùm *b* cardines ambulante. Quamvis transferri poſſit ſententia ad aliud judicium; quod facit quoque Nyſſenus *c*.

Jam judicantur in terrâ non credentes; qui credunt non item. Loci Joannis ſenſus. a c.3.18.

b Job 22.14. c tract. 2. in Pſ. 15.

PSALMUS
QUINQUAGESIMUS OCTAVUS.

In finem.

1 Ne diſperdas, David in tituli inſcriptionem quando miſit Saul, & cuſtodivit domum ejus, ut eum interficeret.

2 ERipe me de inimicis meis Deus meus: & ab inſurgentibus in me libera me.

3 Eripe me de operantibus iniquitatem: & de viris ſanguinum ſalva me.

4 Quia ecce ceperunt animam meam: irruerunt in me fortes.

5 Neque iniquitas mea, neque peccatum meum Domine, ſine iniquitate cucurri, & direxi.

6 Exſurge in occurſum meum, & vide: & tu Domine Deus virtutum Deus Iſrael.

Intende ad viſitandas omnes gentes: non miſerearis omnibus, qui operantur iniquitatem.

7 Convertentur ad veſperam: & famem patientur ut canes, & circuibunt civitatem.

8 Ecce loquentur in ore ſuo, & gladius in labiis eorum quoniam quis audivit?

9 Et tu Domine deridebis eos: ad nihilum deduces omnes gentes.

10 Fortitudinem meam ad te cuſtodiam, quia Deus ſuſceptor meus es.

11 Deus meus, miſericordia ejus præveniet me.

12 Deus oſtendet mihi ſuper inimicos meos, ne occidas eos: ne quando obliviſcantur populi mei.

Diſperge illos in virtute tua: & depone eos protector meus Domine.

13 Delictum oris eorum, ſermonem labiorum ipſorum: & comprehendantur in ſuperbia ſua.

Et de exercitatione & mendacio annuntiabuntur 14 in conſummatione: in ira conſummationis, & non erunt.

Et ſcient quia Deus dominabitur Jacob, & finium terræ.

15 Convertentur ad veſperam & famem patientur ut canes: & circuibunt civitatem.

16 Ipſi diſpergentur ad manducandum: ſi verò non fuerint ſaturati, & murmurabunt.

17 Ego autem cantabo fortitudinem tuam, & exultabo manè miſericordiam tuam. Quia factus es ſuſceptor meus, & refugium meum, in die tribulationis meæ.

18 Adjutor meus tibi pſallam, quia Deus ſuſceptor meus: Deus meus miſericordia mea.

Titulus & Argumentum.

Verſ.1.) In finem. Ne diſperdas, David in tituli inſcriptionem: quando miſit Saul & cuſtodivit domum ejus, ut eum interficeret.

IMplicatur cum titulo argumentum, de quibus copioſè Nyſſenus *d* diſſerit, maximi faciens Davidis manſuetudinem illis expreſſam verbis, *Ne diſperdas:* quam vocat amicam & jucundam vocem. Verba hæc & prima duo, atque proximè ſequentia quatuor in præcedentibus jam Pſalmis declarata ſunt. Ceteris continetur argumentum incluſum in hiſtoria, quæ narratur in primo Regum libro *e*, quando Davidis, qui evaſerat ictum lanceæ Saulis, Saul imperavit domum cuſtodiri à ſatellitibus, ut interficeretur manè: Michol autem uxor ejus depoſuit illum per feneſtram, & relicto ſimulacro in lecto, eluſit Saulem.

d tract. 2. in Pſ. 1. ult. e c.19.19. & ſeq.

Myſterium ac Christi Paſſione hoc loco traditum.

Agnoſcit Hilarius, Auguſtinus, aliique Latini, myſterium de Chriſti paſſione ſub hiſtoria; & id Nyſſenus atque Auguſtinus eleganter explicant, ſimulque de ſepultura & reſurrectione; quamvis Auguſtinus inſeri velit aliqua; quæ magis conveniant myſtico Chriſti Corpori, ut quòd cuſtoditus dicatur David in domo ad interficiendum eum; nempe, quia dum cuſtodiebatur ſepulchrum Chriſti jam mortui, hoc intendebatur, ut moriretur fides in nobis.

Argumentum.

Argumentum ergo eſt, oratio Davidis in adeo arcta illa obſidione nocturna ſatellitum Saulis, qui ſimiles canibus venaticis famelici videbantur: deinde poſt expoſitam innocentiam ſuam, prædicto divinæ contra illos vindictæ, ita ut humiliati diſpergantur; ac liberationis propriæ: tandem propoſitum ac votum divinas pro tanto munere laudes celebrandi. Ubi fatendum eſt omnia Chriſto congruere, quando cum Judæi extrema nocte illa obſederunt, comprehenderunt, vexaverunt, occiderunt; ita ut intelligamus orare pro ſe Chriſtum, & pro aliis, etiam pro Judæis, qui per orbem interim diſperſi ad monimentum patrati contra Chriſtum facinoris, tandem convertendi ſint; atque his de cauſſis laudes & gratias Patri referre. Cuſtodiam item illam circa ſepulchrum Chriſti præter Latinos, Baſilius ac Theodoretus interpretantur: & Nicephorus ait Pſalmum totum eſſe κατὰ τῶν θεοκτόνων, *adverſus Deicidas*. Poſtremò Athanaſius Marcellinum ſuum hortatur Pſalmum hunc uſurpare, ſi inſidiator juſſerit domum illius cuſtodiri, contigeritque effugere. Arnobius autem, quando domus corporis à Principe hujus mundi cuſtodiri præcipitur, ut capiaris & interficiaris gladio cujuſcumque peccati.

Chriſto totus congruens locus.

Marcellino imperata hujus Pſalmi uſurpatur, ab Athanaſio, ad quid. Ab Arnobio ut applicatur.

Verſ.2.) Eripe me de inimicis Deus meus, & ab inſurgentibus in me libera me.

Verſ.3.) Eripe me de operantibus iniquitatem, & de viris ſanguinum ſalva me.

Senſus loci.

ORditur à ſupplici prece, qua petit à Deo ſuo, cui ſingulari quodam ſtudio ſerviat, & in quem fiduciam omnem ſuam conjiciat, ut ſibi adverſus iniquiſſimos, truculentos, fundendoque humano ſanguini addictos & aſſuetos hoſtes, celerem atque efficacem dignetur opem ferre, ac ſe à graviſſimo præſenti periculo quam primum liberare. Utitur Eccleſia in Officio divino tempore Paſſionis verſu ſecundo ad Laudes poſt Hymnum; eodem ac tertio ad preces tempore jejunii. *Quod enim* factum eſt, inquit Auguſtinus, in carne Chriſti, fit & in nobis; neque ceſſant inimici noſtri Diabolus & Angeli ejus (tum Dæmones, tum improbi homines) inſurgere ſuper nos quotidie, & illudere velle infirmitati noſtræ, deceptionibus, ſuggeſtionibus, tentationibus, & quibuſcumque laqueis irretire, quum in terra adhuc vivimus. Exemplo ſit prima poſt mortem, reſurrectionem, aſcenſionem Chriſti, perſecutio in qua flagellati Diſcipuli: gladio Jacobus occiſus, miſſus ad idem Petrus in carcerem, lapidatus Stephanus, Eccleſia tota diſperſa; & quæ deinceps tot ſecutæ ſunt perſecutiones, hæreſes, ſchiſmata; præcipuis horum omnium inſtigatoribus malorum dæmonibus.

Verſuum uſus in Eccleſia in officio divino tempore Paſſionis.

Eri-

Eripe me.) Hieronymus, & Auguſtinus etiam *erue me*: Hebræum verbum hic & initio ſequentis verſus eſt idem הצילני *hatſileni*: Græca diverſa, ἐξελοῦ & ῥῦσαι; quæ tamen ſynonyma ſunt.

Multiplex inimicorum genus, ſed capitaliores tres. Hugonis diſtinctio circa illud genus inimicorum.

De inimicis meis.) Moraliter multiplex eſt inimicorum genus, ſed capitaliores tres ſunt, Mundus, Caro, Dæmon, ad quos referri poteſt Mors, Peccatum, Infernus, Domeſtici. Si ſit ſermo de hominibus. Hugo diſtinguit quatuor veluti ſpecies, quibus quatuor hic verba poſita congruant: qui ſolo deſiderio ſint inimici: qui prorumpant in contumelias verborum: qui verberibus afficiant: qui ad ſanguinis effuſionem procedant: primos dici abſolutè *inimicos*; ſecundos *inſurgentes*; tertios *operantes iniquitatem*; quartos *viros ſanguinum*. Ait præterea hos eſſe præcipuos hoſtes Eccleſiæ, Antichriſtum ejuſque ſectatores, falſos fratres, hæreticos martyricidas: & initio ſequentis verſus, Judæos. Ayguanus *inſurgentes* accipit pro irriſoribus Chriſti: *operantes iniquitatem viroſque ſanguinum*, pro percuſſoribus; pro occiſoribus, illos qui ſequenti verſu dicuntur, *cepiſſe animam & fortes irruiſſe*: Dionyſius interpretatur *inimicos* eſſe dæmones, qui ſunt inviſibiles: *inſurgentes* manifeſtos perſecutores ſive malos & importunos homines, à quibus Theſſalonicenſes Paulus *a* rogare jubebat, ut liberarentur: *operantes iniquitatem*, cunctos qui vivant malè; *viros ſanguinum*, ſi ſint tales illi ipſi qui ſanguine aut affinitate nobis conjuncti ſunt. Appellat item *inimicos*, vitioſos habitus & conſuetudines intus latentes, *inſurgentes*, actus vitiorum & motus inordinatos paſſionum. Nyſſenus *b*, omnia dæmonibus applicat, qui naturæ humanæ ſunt inſidiati, nuncque non deſinunt inſidiari.

a 2.Theſſ.3.2 b tract. 2. in Pſ.6. c. ult.

Et ab inſurgentibus in me libera me.) Hieronym. omiſſa conjunctione, quæ non habetur Hebraicè, *à reſiſtentibus mihi protege me*. Auguſtinus, *& ab inſurgentibus ſuper me redime me*. Reſpondet lectio Auguſtini Græcis vocabulis, λύτρωσαί με, Hieronymi Hebræo, תשגבני *theſaggbeheni*, de quo aliàs egimus, ſicut de verbo *inſurgendi*. Significat præterea Hebræum illud verbum *attollere*, ac in loco alto, tutoque ſtatuere: ubi eſt antitheſis egregia, ut dum alii ſeſe erigunt inſurgendo, & inſultando, Deus altius ſuſtollat, & exaltet eum contra quem inſurgitur; & dum armati obſident ſatellites, ac ſcrutantur, conſcendentes etiam edita quæque loca, quem capiant, quæſitum quaſi altè ſuſtollendo eripiat.

Antitheſis egregia.

Eripe me. Aliud verbum Græcum, ῥῦσαι, ut antè dixi, ſed pro eodem Hebræo quod erat in principio, reddidit Hieronymus, *libera*: Auguſtinus iterum, *erue*.

Et de viris ſanguinum ſalva me.) Auguſtinus, *ſalvum me fac*. Qui ſint *viri ſanguinum*, vidimus aliquot prioribus Pſalmis *c*, & in alio adhuc *d* poſtea occurret. Judæos hic intelligunt, qui volente Chriſtum Pilato dimittere, ac ſe, manuum ablutione innocentem à ſanguine juſti illius proteſtante, exclamaverunt: *Sanguis ejus ſuper nos, & ſuper filios noſtros e*. *Vir ſanguinum* eſt, qui cur alterius fundatur ſanguis auctor eſt, etiamſi non ipſemet eum fundat, quemadmodum Sephora Moſen vocavit *ſponſum ſanguinis*, qui cur filio extraheretur per circumſionem ſanguis, fuerat in cauſa *f*. Quamvis id aliis modis explicetur, & referatur etiam à nonnullis, veluti dictum ad Angelum, qui minitatus erat Moſi mortem, ut ſignificaret condonatam viro mortem, propter eam ſanguinis effuſionem, placatumque Angelum viro. Denique, ut ait Hilarius, *viros ſanguinum* non ſolum admiſſa cædes, ſed cogitata conſummat, quia non eſt fuſus Davidis ſanguis, licèt, quòd mox additur, optarent fundere, qui cum ea de cauſſa domo incluſerunt. Cum Judæis qui popoſcerunt Chriſtum ad mortem, ipſimet percuſſores, & occiſores Gentiles, comprehendi poſſunt. Utriſque convenit illud aliud *g*: *Captabunt in animam juſti, & ſanguinem innocentem condemnabunt*.

c Pſ.5. 7. Pſ. 25. 9. Pſ.54. 24. d Pſ.138. 19. Per viros ſanguinum qui hic intellecti. e Matth.27. 25. Sponſus ſanguinis Moſes à Sephora ut vocatus. f Exod.4.25. 26. g Pſ.93. 21.

Verſ.4.) Quia ecce ceperunt animam meam, irruerunt in me fortes.

Senſus loci.

URgens precandi enixiùs cauſſa, quod hi quos vocavit *inimicos*, *inſurgentes*, *operantes iniquitatem*, *viros ſanguinum*, tamquam rabidi canes venatici ſuique appetentes ſanguinis, conati ſint eum capere; ac robore numeroque prævalentes irruerint magno cum impetu ad ſternendum, obruendum, mactandum.

Quia ecce.) Vim habet, *ecce*, ad demonſtrandam urgentem & evidentem neceſſitatem, cum quadam admiratione, & ad excitandam commiſerationem opemque celerem impetrandam.

Vis voculæ ecce.

Ceperunt animam meam.) *Ceperunt animam meam* ait, eo modo, quo qui ſe vallatos, inimicis vident, & evadere deſperant, dicunt, *capti ſumus*. *Anima* vitam totumve hominem ſæpe ſignificat. Hieronymus aliique exponunt, *inſidiati ſunt*, ſeu *inſidiantur animæ meæ*. Id propriè ſignificat ארבו *arebu*: inſidiari autem venando, quod Apollinarius aliter ab inveſtigando, ſeu indagando reddit, ἀνιχνεύσων, ut ſolent canes venatici. In Pſalterio Romano, *aucupaverunt*: apud Arnobium, & Caſſiodorum *occupaverunt*, quod non eſt cur corruptè legi Agellius dicat, pro, *aucupaverunt*: quum Caſſiodorus hoc verbum explicet. In Pſalterio Gallicano, & apud Hilarium, *captaverunt*: Apud Auguſtinum, *venati ſunt*. In Pſalmo 93. *h*. *Captabunt in animam juſti*. Græcè quoque dicitur θηρεύσουσιν, ſed Hebræum verbum aliud eſt יגודו *jogaddu*, *copulabuntur, congregabunt exercitum, turmatim convenient, conglobabunt ſe, concurſabunt, coacervabunt*. Facit ad rem locus Michææ *i*, *Omnes in ſanguine inſidiantur, vir fratrem ſuum ad mortem venatur*. Item Threnorum *k*: *Venatione ceperunt me quaſi ovem inimici mei gratis*. Similis comparatio in Pſal. 123. *l* *Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo venantium*: in Proverbiis *m*; *Mulier viri pretioſam animam capit*, תצוד *thatſud*, *venabitur*, ἀγρεύει, tempore præſenti. Ezechiel *n*, etiam eodem ſenſu, ait capi *animas volantes*, id eſt velut aves, per hoc ultimum verbum Hebræum. Sed per Græcum quod ſignificat *pervertere*, aut συλλέγειν *colligere*.

Animæ pro vita totove homine.

Agelii improbata correctio.

h verſ.21.

i c.7. 2. k c.3.52. l verſ.7. m c.6.26. n 13.18.20.

Crebrò ex laqueis uſurpatur comparatio tùm ab aliis, tùm à Propheta *o* noſtro. Quocirca non eſt hoc loco *capere*, ut Ruffinus, Beda, Ayguanus, Dionyſius, (qui malè negat Davidi convenire poſſe) Hugo quidamque alii exponunt, vi & impetu capere ac tenere, nec ita commodè de comprehenſo Chriſto in Horto exponi poteſt; vel cum Beda, de occiſo; vel cum Brunone Carthuſiano, de detentione animæ per mortem, ad ſimilitudinem carcere detenti, ut non poſſet Chriſtus reſurgere: ſed potius inſidiis, dolis, fraudibus, conari aliquem capere: quod etiam dicunt Evangeliſtæ *capere in ſermone*, & *verbo p*, vel *opprimere* (id eſt, extemporales & non conſideratas interrogationum doloſarum reſponſiones exigere) *inſidiando*, & *quærendo capere de ore ad accuſandum q*.

o Pſ.9. 16. Pſ.6. ſecund. Heb. Pſ.30.5. Pſ.34.7.8. Pſ.56.7. Pſ.c.3.6 Pſ.90. 3. Pſ.148. 110. Pſ.139.6. Pſ.14. 9. Pſ.141.4. Quid ſit hoc loco capere. Minus apta expoſitio de prehenſo Chriſto in Horto. p Matt.22.15 Marc.12.13. Luc.20.20. q Luc.11 53. 54.

Irruerunt me fortes.) Hieronymus, *congregantur adverſus me fortiſſimi*. Superlativo quoque uſus Apollinarius κραταιοὶ dixit, quamvis in textu ſit poſitivum κραταιοί: & Hebraicè עזים *hazzim*, abſque alia particula quæ ſuperlativum quo carent Hebræi, denotet. Non ſolum inſidiatores vafros expertum ſe dicit, ſed feroces, terribiles, pervicaces, apertos invaſores, qui ad inſidias, quas indicat non modò præcedens verbum Græcum ἐθήρευσαν, ſed quod hic eſt ἐπέθεντο, vim ac impetum adhibuerunt, ſi quis irruerit in proximum ſuum, ut interficiat illum dolo, inquit lex *r*.

Senſus loci.

r Exod.21.14

Fortes in Pſ.53. *ſ*, *quærentes animam ſuam*, vocat David עריצים *bharitſim*, qui Græcè etiam poſitivo nomine dicuntur ibidem κραταιοί, & à Hieron. etiam *fortes*. Fortium iſtorum myſticè dux is quem Chriſtus, *fortem* nominat, nempe diabolus, cujus vaſa iidem cenſeri poſſunt: illi præterea, qui *ſperantes in multitudine divitiarum prævalent*, aut ſe putant prævalere *in vanitate ſua u*: aut de ſpirituali præſumunt propriæ juſtitiæ fortitudine, quemadmodum Phariſæus *x* quibus ſicut phreneticis, quorum ſolent robuſtiores ſub mortem vires corporis eſſe, tanto mors vicinior eſt, ut annotat Auguſt.: docens è contrario, qui exemplo Pauli *y*, diffiſi de ſe ipſis, ita *infirmantur, potentes eſſe*. Perverſa fortitudo injuſti, ac de ſe præſumentis, qui dicunt, *nonne z, in fortitudine noſtra aſſumſimus cornua?* & *a*, *ſit fortitudo noſtra lex juſtitiæ*.

ſ verſ.3.

Fortiũ hic deſcriptorum myſticè dux diabolus dictus. t Matt.12.29 u Pſ.51. 9. x Luc.18.11

y 1. Cor.12. 10. z Amos 6.14

Quemadmodum Chriſtus, & ſui poſt eum primi diſcipuli paſſi ſunt fortes perſecutores, ita deinceps ceteros fideles vexaverunt hi qui pollebant opibus, honoribus, potentia, viribus, falſa ſapientia, vera malitia, tyranni, hæretici, corruptis moribus homines contaminati: De militibus adhibitis ad ſepulchri Chriſti cuſtodiam, Valentia *fortes irruentes* interpretatur.

a Sap.2. 11. Ut Chriſtus & diſcipuli paſſi perſecutiones, ita deinceps ceteri fideles.

Sed ad litteram poteſt adhuc Hebræa vox עזים *hhazim*,

Litteralis interpretatio.